

การดูแลมารดาหลังคลอดปกติ

นางสาวอุไร ลำภาเจริญ
งานการพยาบาลสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา
26 เมษายน 2554

ระยะหลังคลอด

(Puerperium, Postpartum period, Postnatal period)

- ระยะหลังจากที่รก และเยื่อหุ้มเด็กคลอดแล้ว เป็นระยะที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อกลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนการตั้งครรภ์
- ใช้เวลาประมาณ 6 สัปดาห์หลังคลอด

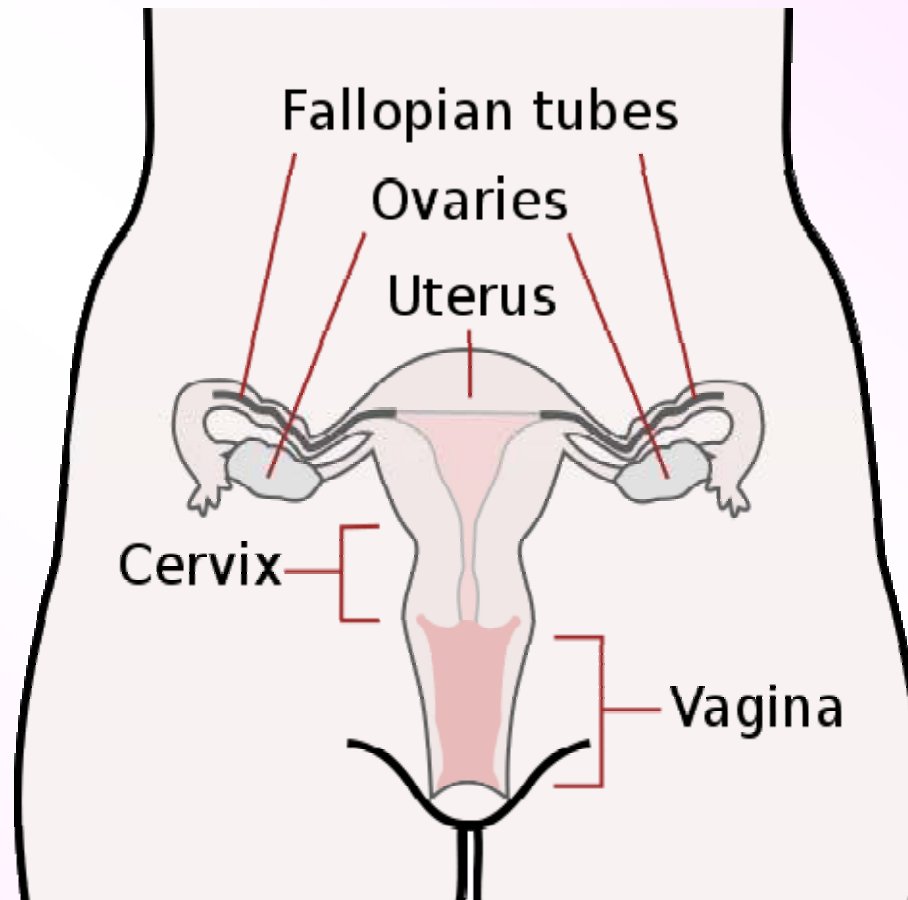
มดลูก (Uterus)

มดลูกมีการ
เปลี่ยนแปลง

😊 น้ำหนัก

😊 ขนาด/ ระดับ

น้ำหนักของมดลูก

- 😊 ก่อนตั้งครรภ์ ประมาณ 50-100 กรัม
- 😊 ครรภ์ครบกำหนด ประมาณ 1,000 กรัม
- 😊 หลังคลอดทันที ประมาณ 1,000 กรัม
- 😊 1 สัปดาห์หลังคลอด ประมาณ 500 กรัม
- 😊 2 สัปดาห์หลังคลอด ประมาณ 300 กรัม
- 😊 6 สัปดาห์หลังคลอด ประมาณ 50-100 กรัม

ขนาด/ระดับ

- ♥ หลังคลอดทันที = กึ่งกลางระหว่างสะดือกับหัวหน้าว
- ♥ 24 ชั่วโมงแรก = ระดับสะดือ
- ♥ ค่อยๆ ลดระดับลงวันละ $\frac{1}{2}$ -1 นิ้ว
- ♥ มดลูกเข้าอู่ (Involution of uterus)
  - ♥ มดลูกเข้าอู่ช้า (Subinvolution of uterus)

อาการปวดมดลูก (Afterpain)

- พบในมารดา
ครรภ์หลัง
มากกว่าครรภ์แรก
- เป็นภาวะปกติ

กล้ามเนื้อหน้าท้อง

- **Diastasis Recti Abdominis**

= การแยกของกล้ามเนื้อหน้าท้อง

- **Striae gravidarum**

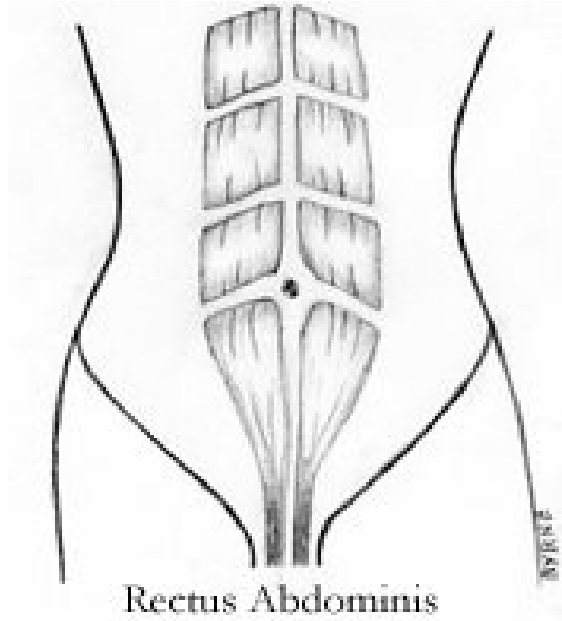
= รอยแตกของผิวหนังบริเวณหน้าท้อง

- **Linea nigra**

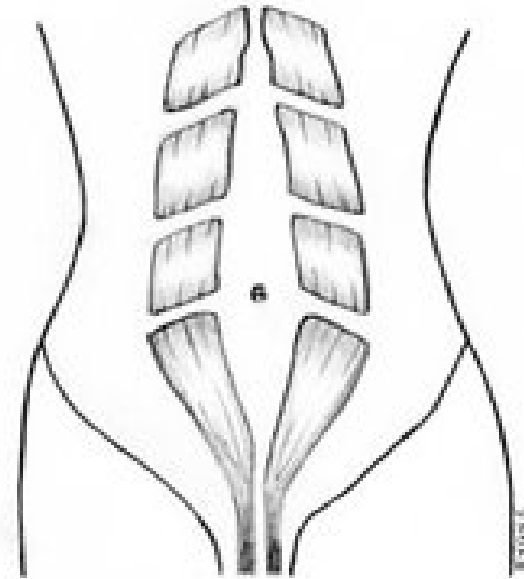
= เส้นกลางหน้าท้อง

Diastasis Recti Abdominis

Rectus Abdominis
(approximate representation)

Abdominal Separation
(approximate representation)

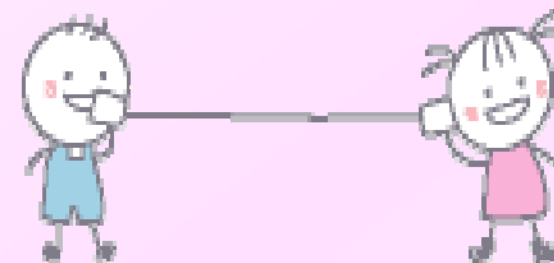
Striae gravidarum

Linea nigra

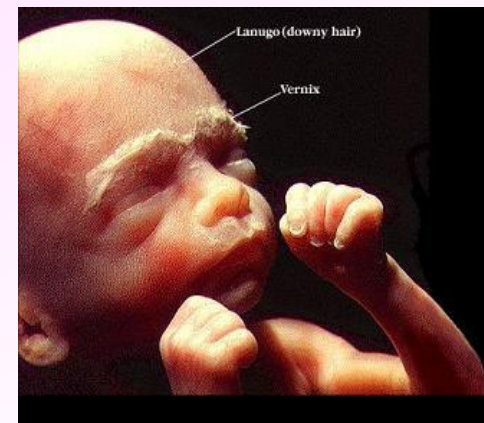
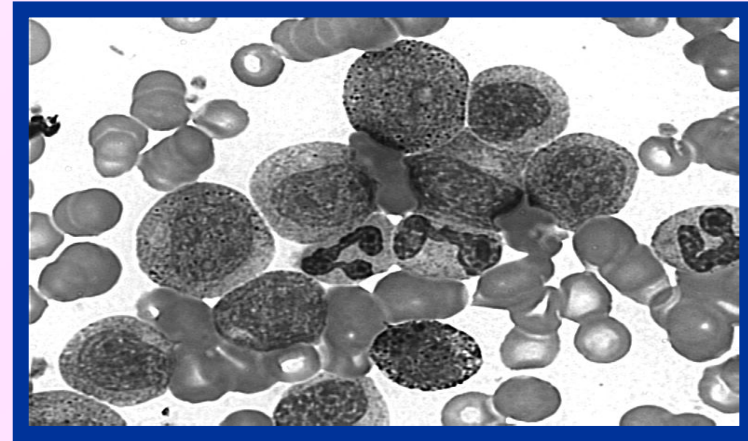
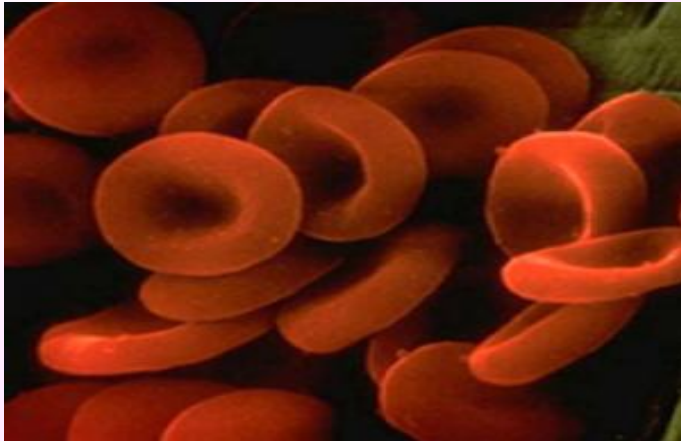

น้ำคาวปลา (Lochia)

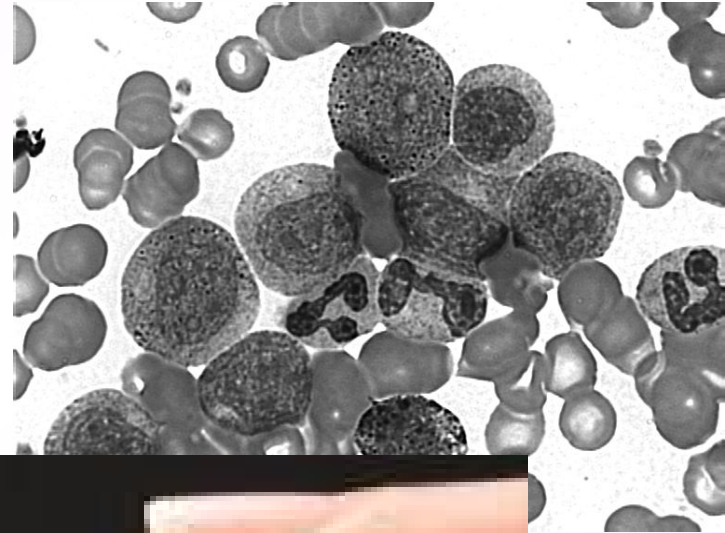
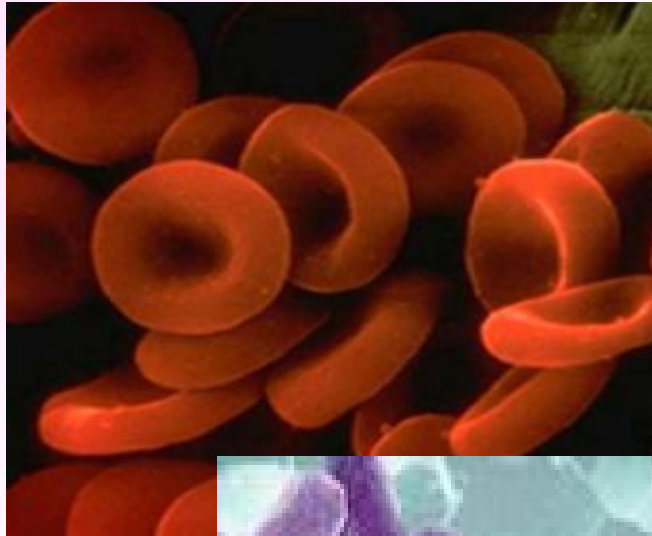

ชนิด	ระยะเวลา หลังคลอด	สี	ส่วนประกอบ
Lochia rubra	1-3 วัน	แดงสด	เลือด (น้ำเลือด เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาว) เยื่อบุโพรงมดลูก จี๊เทา ขนอ่อนของทารก และไขทารก
Lochia serosa	4-9 วัน	ชมพู	เลือด (น้ำเลือด เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาว) เยื่อบุโพรงมดลูก bacteria และ cervical mucous
Lochia alba	วันที่10 เป็น ต้นไป	สีครีม หรือ เหลืองจางๆ	เม็ดเลือดขาวจำนวนมาก เยื่อบุโพรงมดลูก และ bacteria

Lochia rubra

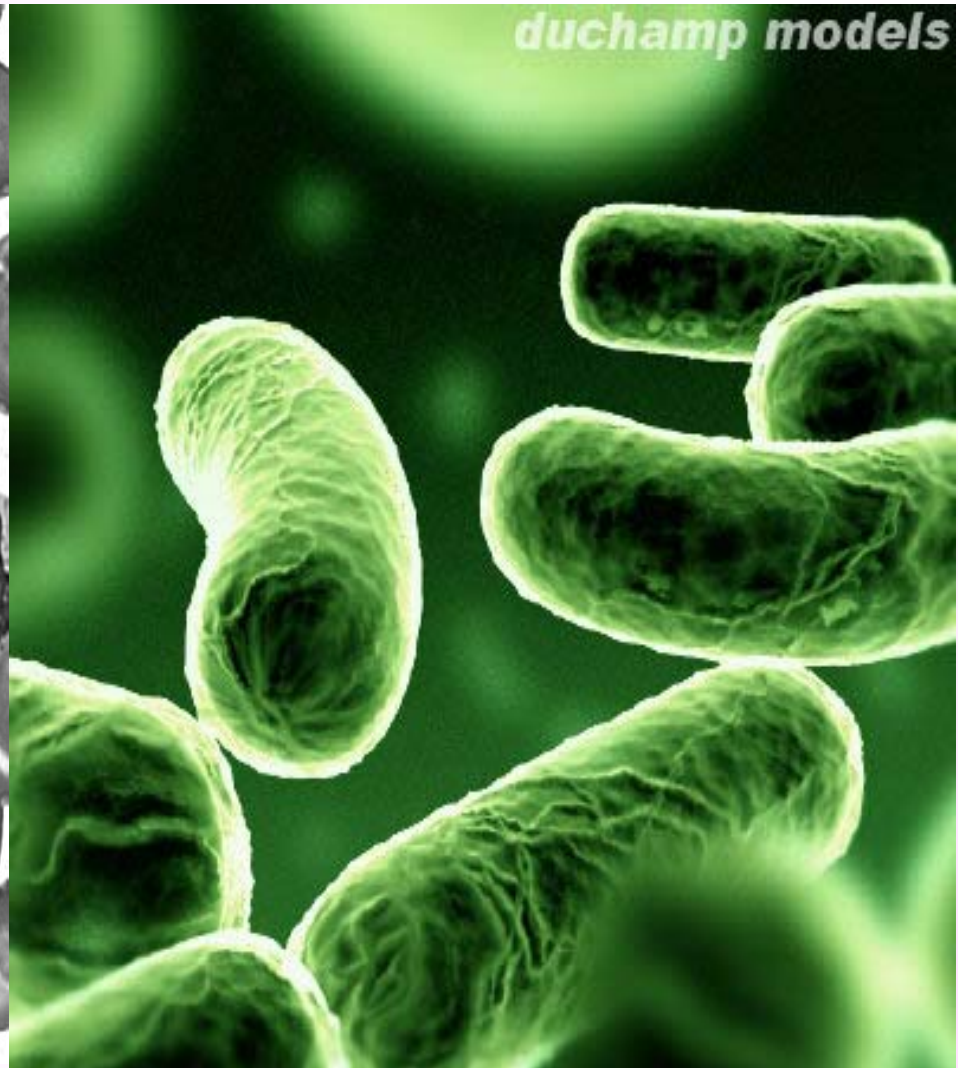
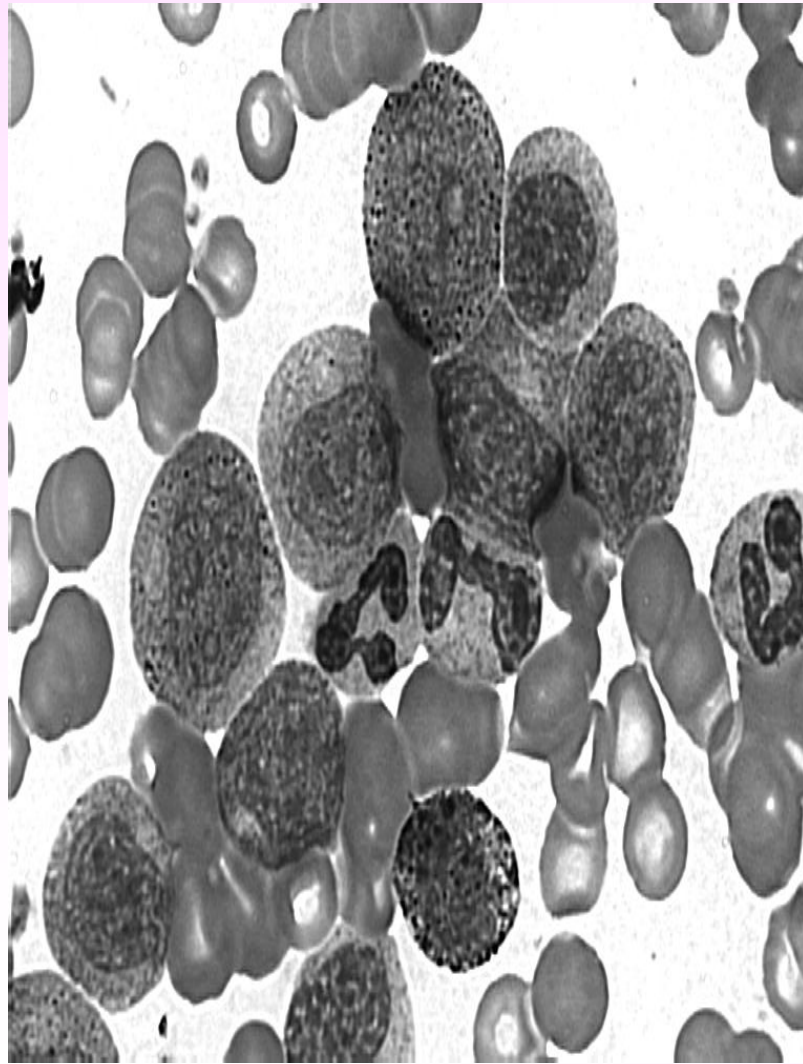

Lochia serosa

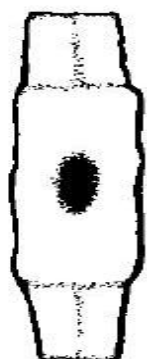
Lochia alba

การประเมินปริมาณน้ำคาวปลา

ปริมาณน้ำคาวปลาใน 1 ชั่วโมง

Small Amount
Less than 4-inch
stain on peripad.
(10-25 cc.)

Moderate Amount
Less than 6-inch
stain on peripad.
(25-50cc.)

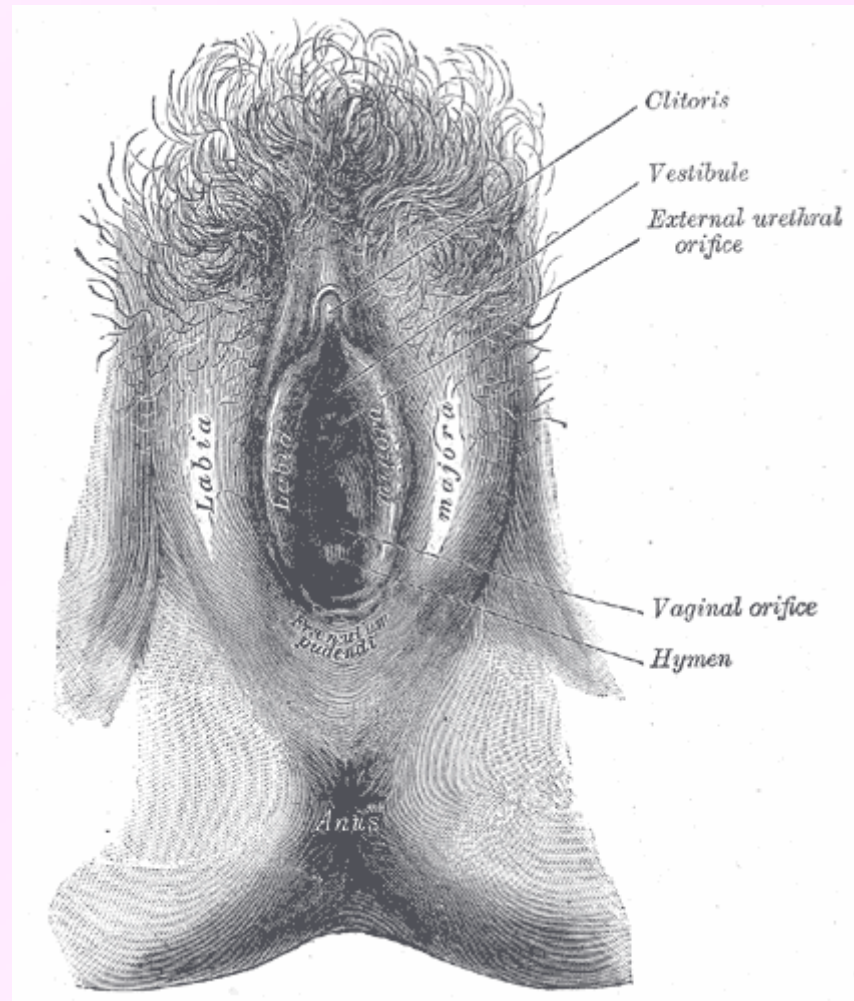

Heavy Amount
Saturated peripad
within 1 hour.
(50-80cc.)

อวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกและฝีเย็บ

อวัยวะสืบพันธุ์
ภายนอก

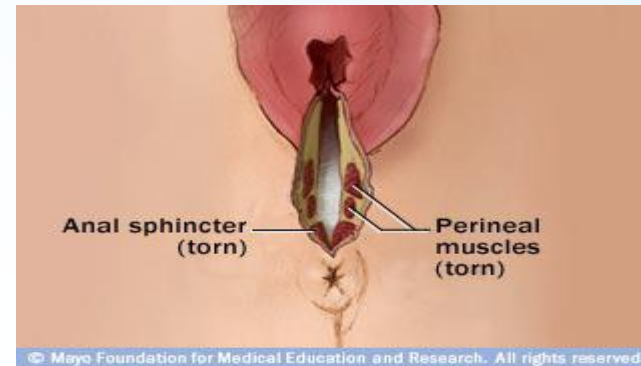

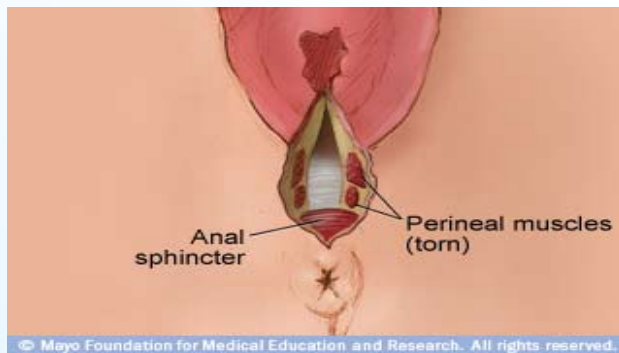
แผลฝีเย็บ

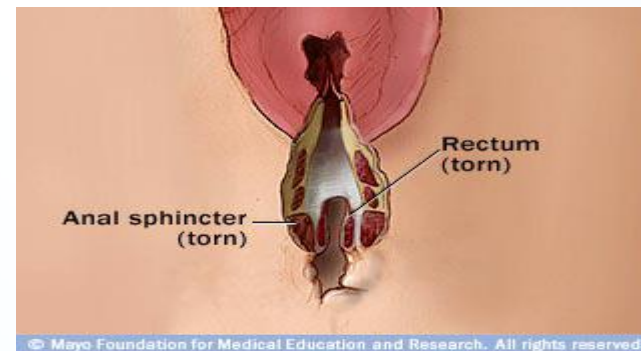
1st degree tear

2nd degree tear

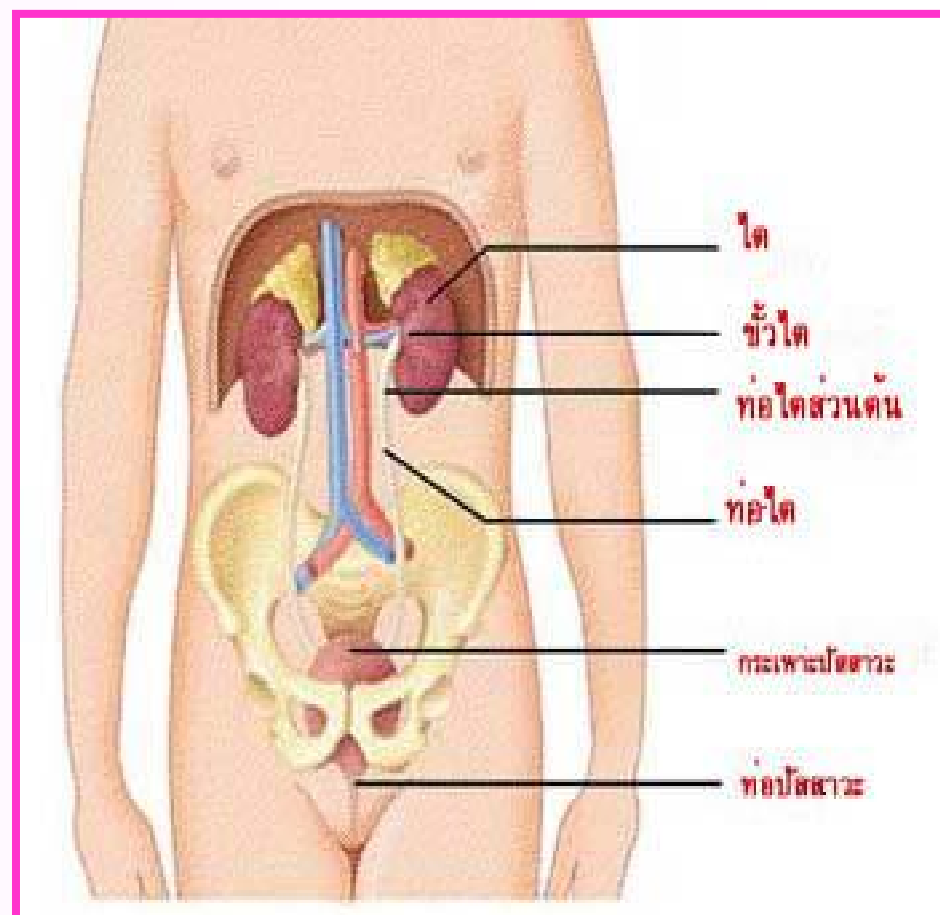
3rd degree tear

4th degree tear

กระเพาะปัสสาวะ (Bladder)

- กระเพาะปัสสาวะอาจบวม
ฉีกขาด หรือมีเลือดออกใน
ชั้นกล้ามเนื้อกระเพาะ
ปัสสาวะได้
- Retention of urine

การทำงานของลำไส้ (Bowel movement)

ท้องผูก

ริดสีดวงทวารหนัก

สัญญาณชีพ (Vital sign)

- อุณหภูมิ

- Reactionary fever
- Febrile fever
- Milk fever

- **ชีพจร**

CO เพิ่มขึ้นทำให้ SVเพิ่มขึ้น
= Peuperal Bradycardia

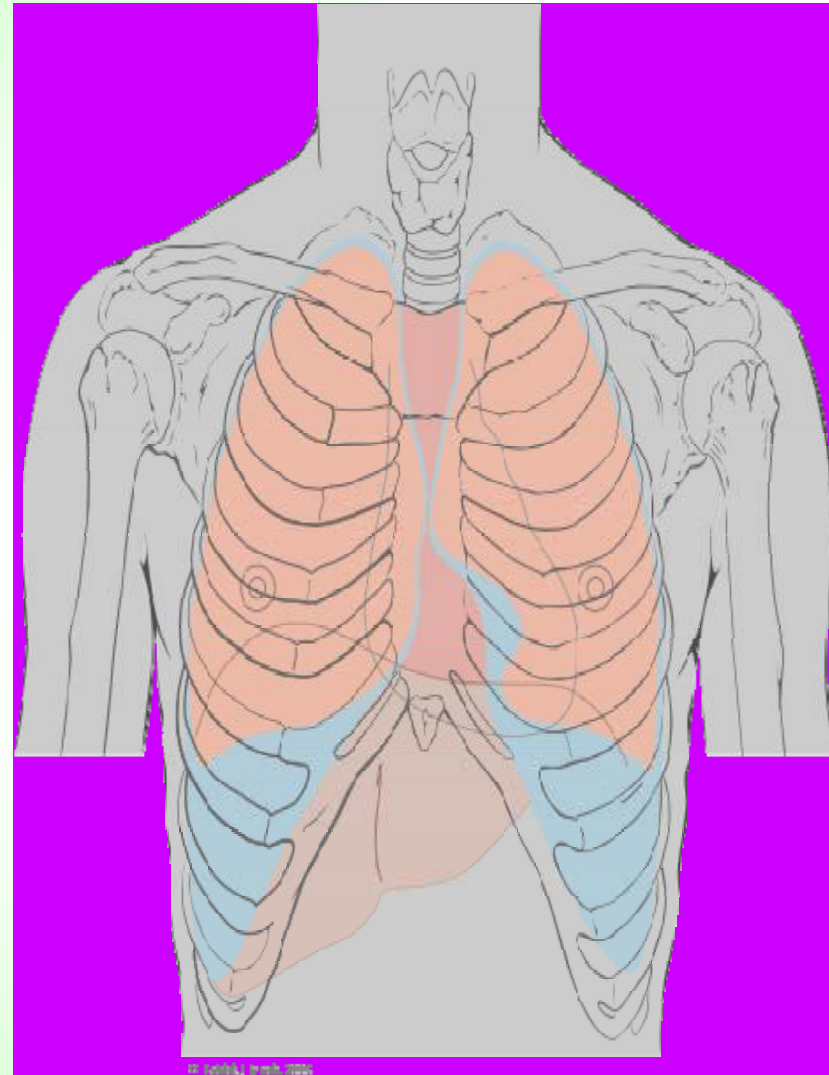
ภาวะตื่นเต้น อ่อนเพลีย ติดเชื้อ เสีย
เลือดทำให้ชีพจรเต้นเร็ว
= Trachycardia

- การหายใจ

- ทรวงอกขยายได้กว้างขึ้น
- อัตราการหายใจไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก
- ประมาณ 16-24 ครั้ง/นาที
- การหายใจเร็ว อาจมีภาวะแทรกซ้อน เช่น
Asthma, Amniotic fluid embolism

- ความดันโลหิต

ไม่ควรเกิน 140/90 mmHg

Orthostatic Hypotension

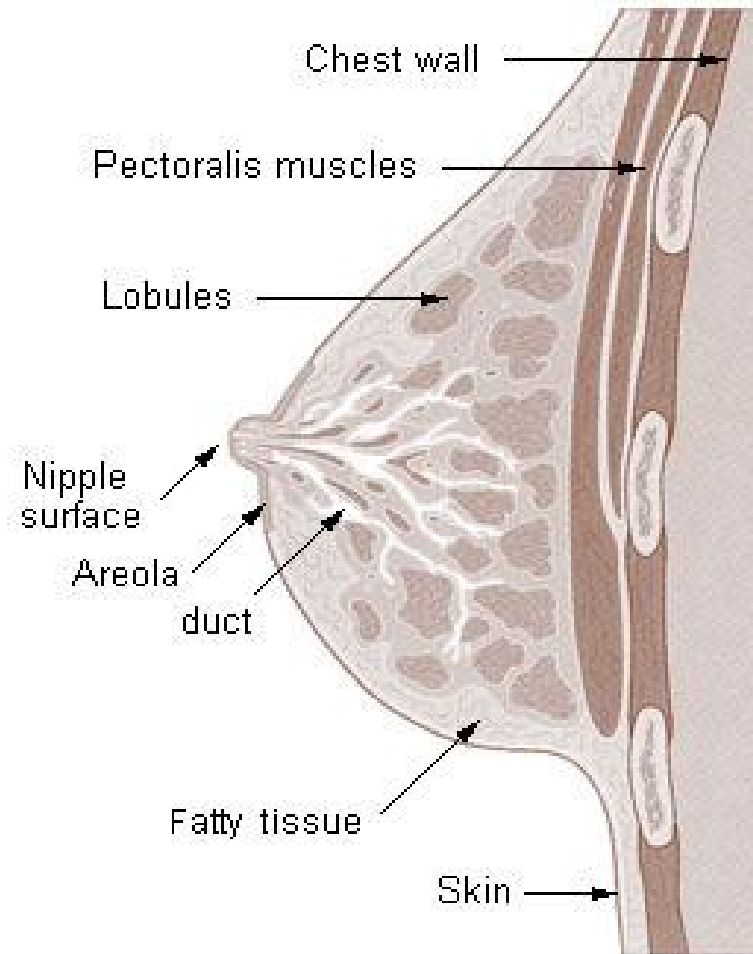
= ความดันโลหิตต่ำ
เนื่องจากการเปลี่ยน-
แปลงท่าทันทีทันใด

เต้านมและการหลั่งน้ำนม (Breast and Lactation)

เต้านม

หัวนม (Nipple)

- หัวนมปกติยาว 0.7-1 เซนติเมตร
- หัวนมผิดปกติ
  - หัวนมสั้น (Flat nipple)
  - หัวนมบุ๋ม (Invert nipple)
  - หัวนมใหญ่
  - หัวนมยาว

Early Bonding and Breastfeeding

ขอบคุณครับพี่
พยาบาลคนสวย

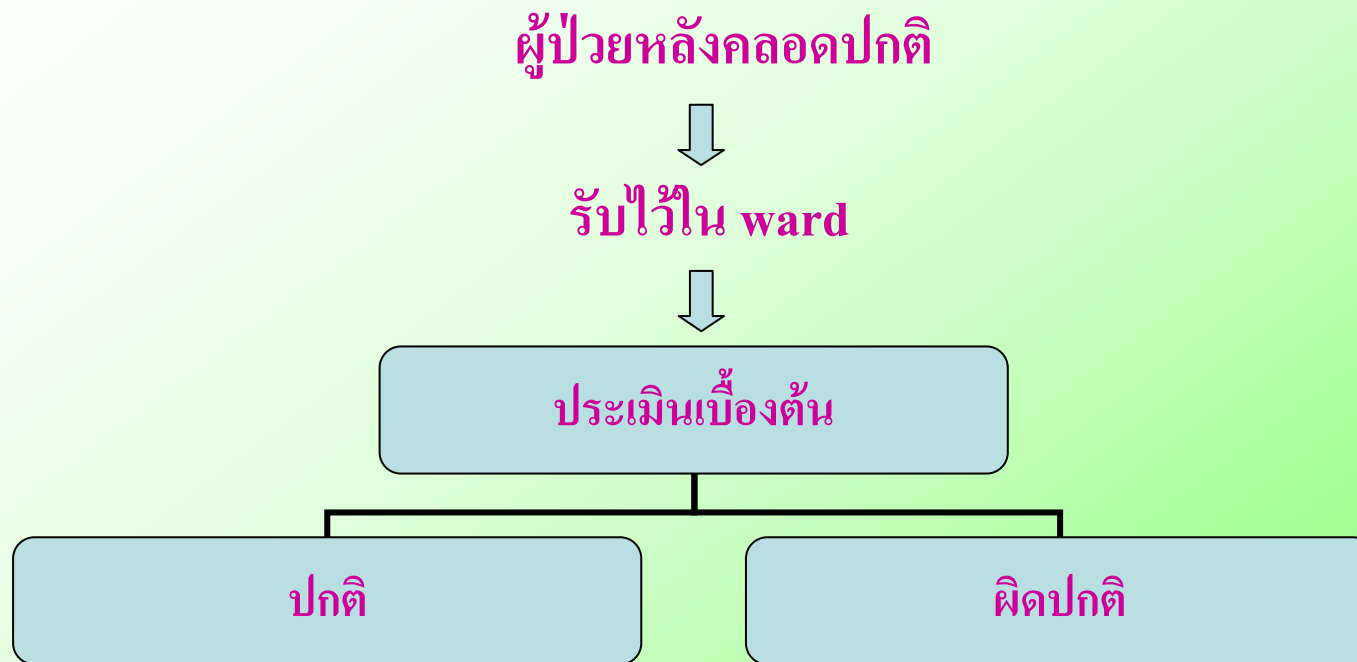
เต้านมคัดตึง

มีคำถามใหม่คะ...

Clinical Practice Guideline of Normal Puerperium

☀ 24 ชั่วโมงแรก

☀ วันที่ 1 หลังคลอด

☀ วันที่ 2-3 หลังคลอด

☀ CPG ตกเลือด

☀ CPG Pre-eclampsia

แรกจับ – 24 ชั่วโมงแรก

- **Assessment**

V/S, Ut, Perineum, Lochia, Bladder, Breast & Nipple, Blue

- **Treatment** Investigate ตามปัญหา, Pain, Antibiotic, Wound care

- **Nutrition**

high fiber, high protein, high Iron, high calorie, ช่วยเสริมสร้างน้ำนม

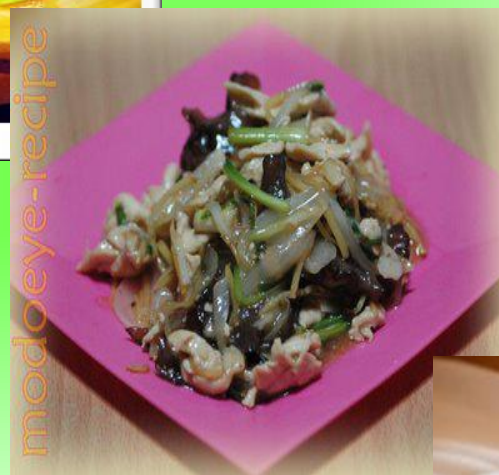
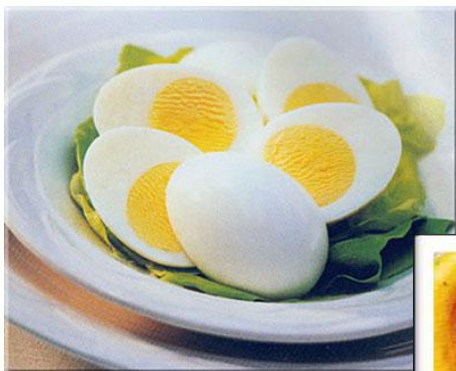
- **Self Care** Breathing exercise, นวดคลึงมดลูก, exercise หลังคลอด

- **Breastfeeding** Early Breastfeeding, ความพร้อม + ทักษะ

- **Information** กฎระเบียบ, สิทธิการรักษา, เอกสารที่ต้องเตรียม

- **Discharge Plan** แจ้งระยะเวลาการนอนพักรักษาตัวใน ร.พ. (LOS)

วันที่ 1 หลังคลอด

- **Assessment**

V/S, Ut, Perineum, Lochia, Bladder, Breast & Nipple, Blue

- **Treatment Same**

- **Self Care / Activity Exercise**

- **Breastfeeding** ความรู้ ทักษะ ทักษะ

- **Education / Information**

อาการผิดปกติ, การดูแลตนเองหลังคลอดและทารก, การวางแผนครอบครัว

วันที่ 2-3 หลังคลอด

- **Assessment** Same
- **Treatment** Same
- **Self Care / Activity** Exercise หลังคลอดทุกท่า
- **Breastfeeding** Empower
- **Education / Information**

ทบทวนความรู้, แนะนำโครงการปรึกษาผ่านสาย

การพยาบาลผู้ป่วยหลังคลอด

1.มารดาหลังคลอดไม่เกิดการตกเลือด

- ตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย ชีพจร หายใจ ความดันโลหิต
- สังเกตและตรวจการหดตัวของมดลูก
- สังเกตและบันทึกปริมาณการเสียเลือดเพิ่มภายหลังคลอด
- ศึกษาหาสาเหตุส่งเสริมให้เกิดการตกเลือด
- ดูแลให้ถ่ายปัสสาวะหลังคลอดภายใน 6-8 ชั่วโมงหลังคลอด
- แนะนำให้น้ำบุตรมาดูดนมมารดาทุก 2-3 ชั่วโมง
- อธิบายให้มารดาหลังคลอด ทราบถึงการสังเกตอาการผิดปกติ
- ถ้าตรวจพบว่ามีอาการตกเลือด ให้รีบรายงานแพทย์และให้การช่วยเหลือทันที

2. มารดาหลังคลอดไม่เกิดอุบัติเหตุ พลัดตกหกล้ม

1. จัดให้นอนบนเตียงที่มีไม้กั้นเตียง ,
2. ยกไม้กั้นเตียงขึ้นทั้ง 2 ข้าง
3. แนะนำการใช้กระดิ่ง / กริ่งขอความช่วยเหลือ
4. ติดสัญลักษณ์ “F” ที่หัวเตียง
5. ติดป้ายข้อมือสีฟ้าที่ตัวผู้ป่วย
6. ตรวจเยี่ยมผู้ป่วยทุก 1 ชั่วโมง
7. ช่วยเหลือกิจกรรมทั่วไป
8. จัดของใช้ไว้ใกล้มือให้หยิบใช้ได้ง่าย
9. เดินไปเป็นเพื่อนขณะเดินเข้าห้องน้ำ

3. มารดาหลังคลอดไม่เกิดการติดเชื้อ

- ให้การพยาบาลโดยใช้เทคนิคปลอดเชื้อ
- วัดและบันทึกอุณหภูมิร่างกายทุก 4 ชั่วโมง
- ดูแลให้ได้รับน้ำ อาหารและการพักผ่อนอย่างเพียงพอ
- สังเกตลักษณะแผลฝีเย็บ
- สังเกต จำนวน สี ลักษณะ และกลิ่นของน้ำคาวปลา
- ตรวจสอบระดับยอดมดลูกทุกวัน
- ดูแลและสอนการดูแลตนเอง
- ศึกษาภาวะที่ส่งเสริมต่อการติดเชื้อ
- สังเกตและประเมินการคั่งค้างของปัสสาวะ

4. มารดาหลังคลอดได้รับสารน้ำ และสารอาหารเพียงพอ

- ดูแลให้ได้รับสารน้ำทางหลอดเลือดดำ อย่างถูกต้องตามแผนการรักษา
- ดูแลกระตุ้นให้ดื่มน้ำอย่างน้อยวันละ 2 ลิตร
- ดูแลแนะนำให้ได้รับสารอาหารเพียงพอและครบถ้วนทั้ง 5 หมู่

5. มารดาหลังคลอดได้รับการบรรเทา ความเจ็บปวด

- ประเมินความเจ็บปวดมารดาหลังคลอด
- จัดทำนอนให้อยู่ในท่าที่สบายบรรเทาความเจ็บปวด
- ประคบเย็นใน 24 ชม.แรก
- แตะก้นหรืออบไฟแผ่นไฟฟ้าให้ถูกต้อง และครบถ้วนตามแผนการรักษา
- สอนเทคนิคการผ่อนคลายโดยบริหารการหายใจเป็นจังหวะ
- แนะนำและจัดให้นอนคว่ำใช้หมอนรองบริเวณหน้าท้อง (Relaxation Exercise)
- ดูแลให้ยาแก้ปวดตามแผนการรักษา
- ดูแลไม่ให้เต้านมคัดตึง

6. มารดาหลังคลอดได้รับการพักผ่อนนอนหลับ อย่างเพียงพอ

- นอนกลางวันอย่างน้อยวันละ 1-2 ชั่วโมงและนอนหลับในตอนกลางคืน 6-8 ชั่วโมง
- เช็ดตัวให้เมื่อมีอุณหภูมิร่างกายตั้งแต่ 38°C
- ดูแลความสะอาดของร่างกายทั่วไป
- จัดให้นอนในท่าที่สบาย เพื่อให้เจ็บปวดแผลฝีเย็บน้อยที่สุด
- หมั่นตรวจเยี่ยมสาเหตุ และให้ยาตามแผนการรักษา
- จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม
- รวมกิจกรรมการพยาบาลไว้ทำพร้อมกัน

7. มารดาหลังคลอดสามารถจับถ่ายของเสีย ออกจากร่างกายได้ตามปกติ

- ดูแลให้ถ่ายปัสสาวะหลังคลอดภายในเวลา 6-8 ชั่วโมงหลังคลอด และดูแลให้ถ่ายปัสสาวะทุก 3-4 ชั่วโมง
- ถ้าถ่ายปัสสาวะเองไม่ได้ กระตุ้นให้ถ่ายปัสสาวะได้เอง
- กระตุ้นให้ดื่มน้ำมากๆ ให้ได้อย่างน้อยวันละ 2 ลิตร
- ประเมินกระเพาะปัสสาวะว่า กระเพาะปัสสาวะเต็มหรือไม่
- รายงานแพทย์เพื่อใส่สวนคาปัสสาวะให้ในรายที่ถ่ายปัสสาวะเองไม่ได้ 2 ครั้ง

- กระตุ้นให้ดูจากเตียงเร็ว
- ดูแลแนะนำให้รับประทานอาหารที่มีกาก ในรายที่รู้สึกแน่นอึดอัดท้อง เนื่องจากไม่ขับถ่ายอุจจาระตามปกติ ดูแลให้รับยาระบาย หรือสวนอุจจาระให้ตามแผนการรักษา
- ดูแลบรรเทาอาการปวดแผลฝีเย็บ และริดสีดวงทวาร รวมทั้งแนะนำให้ไม่ให้กลั้นอุจจาระและปัสสาวะ

8. มารดาหลังคลอดมีความรู้ในการปฏิบัติตน ได้อย่างถูกต้อง

- สอนให้บริหารร่างกายหลังคลอด
- แนะนำและสอนให้ดูแลตนเองในเรื่อง
  - การพักผ่อนและการทำงาน
  - การรับประทานอาหารและยา
  - การรักษาความสะอาดร่างกายและอวัยวะสืบพันธุ์
  - การดูแลและรักษาเต้านม
  - การมีเพศสัมพันธ์หลังคลอด
  - การมีประจำเดือน

- การให้บุตรดูคนมารดา
- การมาตรวจตามนัด
- การสังเกตอาการผิดปกติต่างๆที่ควรมาพบแพทย์ก่อนนัด
- อธิบายให้ทราบประโยชน์และเห็นความสำคัญของการวางแผนครอบครัวและวิธีคุมกำเนิดหลังคลอด

9. มารดาหลังคลอดได้รับการตอบสนอง ด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเหมาะสม

- แนะนำให้ทราบถึงสถานที่ เครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็น เวลาเยี่ยม ระเบียบการต่างๆ ของโรงพยาบาล และการใช้กริ่งเมื่อต้องการความช่วยเหลือ
- สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับมารดาหลังคลอด
- เคารพในสิทธิและคำนึงถึงฐานะความเป็นบุคคลของมารดาหลังคลอด
- ให้โอกาสพบปะญาติและสามี
- ช่วยคลายความวิตกกังวล
- ประเมินความต้องการของมารดาหลังคลอดและให้การตอบสนองอย่างเหมาะสม

Thank you for your attention

Photo by *MAM*